

Kapičiak, Jakub

O ruskojazyčné (post)digitální literatuře vědecky i populárně

Slavica litteraria. 2023, vol. 26, iss. 1, pp. 142-143

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2023-1-15>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.78208>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20230620

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

O ruskojazyčné (post)digitální literatuře vědecky i populárně

Jakub Kapičiak (Praha)

Jana Kostincová: *slova_interfejsy: Ruská postdigitální poezie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2020. 174 s. ISBN 978-80-7465-463-3.

(Post)digitální literatura a umění, a stejně tak ani využití digitálních technologií ve výzkumu literatury nepatří v české (a potažmo ani ve slovenské) literární vědě k exotickým tématům, což dokládá řada publikací z posledních let. V této souvislosti můžeme k nejvýraznějším badatelům zařadit Karla Pioveckého, jenž často spolupracuje se slovenskou výzkumnicí Zuzanou Husárovou.¹ V kontextu využití digitálních technologií ve výzkumu literatury nelze opomenout Richarda Změlíka či versologický tým Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.² V literárněvědné rusistice se těmito tématy v českém a slovenském prostředí systematicky zabývá pouze Jana Kostincová. Své dosavadní bádání shrnula a prohloubila³ v kompaktní monografii *slova_interfejsy: Ruská postdigitální poezie*.

Knihy má velmi prostou strukturu a odvíjí se v jasné diachronní linii s cílem „postihnout proměny tvůrčích hledání od romanticko-průkopnického období 90. let 20. století do současnosti

v kontextu současné mezinárodní/globální debaty o elektronické/digitální/transmediální literatuře, a dále představit nosné autorské projekty 21. století“ (s. 14). V první kapitole jiná literatura? autorka nejdřív usiluje zpřehlednit diskurz elektronické literatury a poukázat na terminologické nesrovnalosti a specifika, jež panují v různých teoretických koncepcích. Zaměřuje se přitom především na západní teorie. Situaci na teoretické frontě v ruskojazyčném prostředí se věnuje v každé z dalších kapitol, které jsou zároveň průvodcem po nejvýraznějších uměleckých projektech z oblasti postdigitální poezie v daném kulturním prostředí. Takovýto postup zajisté souvisí se skutečností, že většina tvůrců nebo tvůrkyň se vedle (post)digitální poezie zabývají také její teoretickou reflexí. To je ostatně i případ výše zmiňované Zuzany Husárové. Kostincová v dílčích kapitolách popisuje, jak se část ruskojazyčné literární produkce proměnila pod vlivem internetu v devadesátých letech, když se snažila využitím „nových médií“ literaturu ozvláštnit (kapitola slova v síti... síť slov) a následně se s plošným rozšířením internetu staly technologie bezpříznakovými, „nastupuje doba post-digitální, doba, v níž se digitální technologie staly již samozřejmou součástí světa, v němž se pohybujeme, staly se tedy neutrálními, dokonce nepozorovanými v kontextu běžného života a života literárního“ (s. 86), čímž vyvstal požadavek na zabydlení nebo znovuzabydlení virtuálního prostoru (kapitola slova přečtená, přepsaná... ready written). Autorka se zabývá i tím, jak se stal motiv znovuzabydlení impulzem pro přechod z virtuálních prostorů do hmatatelných veřejných prostorů, jako jsou galerie, muzea a zejména ulice měst, čímž se vyrazňuje politická rovina ruskojazyčné (post)digitální tvorby (kapitola slova na stěnách). Politický rozměr má i problematika

1 Viz např. HUSÁROVÁ, Zuzana – PIORECKÝ, Karel: *Reception of literature generated by artificial neural networks*. World literature studies 14, 2022, č. 1, s. 44–60; HUSÁROVÁ, Zuzana – PIORECKÝ, Karel: *Tvořivost literatury v éře umělé inteligence*. Česká literatura 67, 2019, č. 2, s. 145–169.

2 Viz např. PLECHÁČ, Petr: *Versification and Authorship Attribution*. Praha: Karolinum, 2021; PLECHÁČ, Petr – KOLÁR, Robert: *Kapitoly z korpusové versologie*. Praha: Akropolis, 2017; ZMĚLÍK, Richard: *Konceptualizace barev v narativní fikci na pozadí kvantitativních modelů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019; Týž: *Digitální literární kartografie a kvantifikace segmentů narativního textu – metodologie, nástroje a interpretační strategie (popis jednoho projektu)*. Slovenská literatura 67, 2020, č. 6, s. 523–551; Týž: *Řízená literárněvědná interpretace fikční sémantiky: přínos digitálních metod literární vědy*. In: HLADÍK, Radim a kol.: *Digitální obrat v českých humanitních a sociálních vědách*. Praha: Karolinum, 2022, s. 109–132.

3 Na tento fakt upozorňuje i jiný recenzent inkriminované publikace. Viz POSTOVIT, Tim: *Interfejsy nové literatury*. Svět literatury 32, 2022, č. 65, s. 172–175.

proměny autorství pod vlivem „nových médií“, když se rozostřuje hranice mezi tvůrčím potenciálem lidského a ne-lidského (transhumanismus), jak dokládá příklady algoritimizované poezie (kapitola dát strojům hlas a promluvit beze slov...).

Monografie nabízí spíše deskriptivní než vyčerpávající strukturální analýzy, co samo osobě nemusí být vnímáno jako zásadní nedostatek, když vezmeme v úvahu autorčin záměr „představit nosné autorské projekty“. V tomto svém přístupu zároveň autorka nezapomíná usouvztáhnit vybrané projekty s příslušnými tvůrčími tradicemi (zejména historickou avantgardou), příbuznými jevy z jiného kulturního prostředí a, samozřejmě, se sociálním kontextem. Tímto způsobem autorka pohlíží například na aktivity petrohradské Laboratoře básnického akcionismu. Zařazuje činnost skupiny do dějin ruské kultury (Vladimir Majakovskij, moskevský konceptualismus), neopomíná globální kontext (situacionismus) a reflektuje i její aktivismus (účast na protivládních demonstracích na přelomu let 2011 a 2012).

Obdobným způsobem přemýšlí Kostincová o setěratuře, za níž se v ruském kontextu souhrnně označují různé modality vztahu literatury a internetu. Autorka o setěratuře píše s ohledem na sociálně-kulturní transformaci ruské společnosti po rozpadu Sovětského svazu, v níž se kolaps tradičních distribučních sítí literatury (knihkupectví a knihovny) kompenzoval pojetím internetu jako prostoru navazujícího na disidentské a undergroundové diskurzy o samizdatu a příslušnou publikační praxi. V nově vzniklých tendencích kolektivního autorství, hypertextu a otevřeného nebo interaktivního díla zase spatřuje kontinuitu se „starými“ médii literatury a tvorbou Belého, Borgese nebo Nabokova. Výzkumnice podobně přistupuje ke všem předmětům svého bádání.

Za nedostatek knihy lze označit několik formálních aspektů, které lze přičíst na vrub redakci textu. V knize chybí v obsahu avizovaný jmenný rejstřík. Nesourodě působí skutečnost, že některé citace ruskojazyčných uměleckých textů jsou uvedeny i v českém překladu, avšak ve většině případů tyto překlady chybí. Absence překladů může znesnadnit přijetí publikace těmi, kteří a které neovládají ruštinu. Na druhé straně, citace ruskojazyčné sekundární literatury jsou uváděny v češtině. Tento nesoulad bije do očí v úvodu kapitoly slova přečtená, přepsaná... ready written, kde se ve funkci motta objevuje fragment z textu Kennetha Goldsmithe. Je uveden anglicky i česky. Jako další motto je uveden ruský text, avšak bez českého překladu. Na jednom místě (s. 100) zůstala redakční poznámka o tom, jak upravit danou pasáž. Otázkou tedy je, zda byla redakce textu před jeho vydáním dostatečně důsledná.

Závěrem lze konstatovat, že Kostincové monografie je užitečná svým syntetizujícím a současně kompaktním přístupem k tématu. Nabízí základní vhled do problematiky teorie (post)digitální literatury a současně i do dějin této tvorby v ruskojazyčných společnostech. Z tohoto důvodu má kniha potenciální využití i ve vysokoškolské výuce. Je ovšem otázkou, do jaké míry je to možné vzhledem k praxi výuky současné ruskojazyčné literatury na českých vysokých školách. Kniha zároveň usiluje o interpretaci tvorby ruské provenience v globálních a komparativních souvislostech, může tudíž posloužit také jako odrazový můstek pro další bádání v různých národních kontextech. Jak naznačil již název recenze, Kostincové kniha osciluje mezi vědeckou a popularizační reflexí (post)digitální poezie, což z ní bez ohledu na uvedené výtky činí erudované a zároveň čtivé dílo.

Mgr. Jakub Kapičiak, Ph.D.

Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.
Valentinská 1, 110 00 Praha 1, Česká republika
kapičiak@slu.cas.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.